

Әдебиеттер:

1. <https://egov.kz/cms/kk/articles/allowance>
2. <https://kursiv.kz/>
3. <https://informburo.kz/>
4. <https://inbusiness.kz/>
5. <https://sputnik.kz/>

ӘОЖ 06.73.55

ШЕТ ЕЛДЕРДЕГІ ХАЛЫҚТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУДЫҢ ҮЛГІЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Токсеитова А.С.

докторант, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы
E-mail: asse1_84@list.ru

Ғылыми жетекші: Мақыш С.Б.

профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы
E-mail: makysh_sb@enu.kz

Андатпа. Мақалада шет елдердегі халықты әлеуметтік қорғаудың әртүрлі үлгілері және әлеуметтік қамсыздандыру тәжірибелері қарастырылған. Шет елдердегі әлеуметтік қорғау жүйелерінің сандық көрсеткіштері көбінесе экономикалық даму деңгейімен анықталады, ал адамдар арасындағы ынтымақтастық деңгейі, мемлекеттік институттардың қатысуы және ынталандыру деңгейі таңдалған әлеуметтік-экономикалық модельмен өзара байланысты. Тарихи, мәдени, саяси және басқа факторларға байланысты даму деңгейі бірдей мемлекеттерде әлеуметтік қорғау жүйелерін ұйымдастыруда және мемлекеттік институттардың қатысуының әртүрлі дәрежелері бар. Осыған байланысты шетелдік тәжірибеде жинақталған тәжірибе ерекше мәнге ие.

Түйін сөздер. Әлеуметтік қорғау, континентальды үлгі, англо-саксондық үлгі, скандинавиялық үлгі, оңтүстік еуропалық үлгі, әлеуметтік қамсыздандыру, әлеуметтік сақтандыру, мемлекеттік көмек, медициналық және зейнеткерлік сақтандыру, мүгедектік, жұмыссыздық, жазатайым оқиғалар.

Зерттеу әдістері: индукция және дедукция, бақылау, салыстыру, өлшеу.

Зерттеу мақсаты. Шет елдердегі халықты әлеуметтік қорғаудың үлгілеріне шолу жасап, еліміздегі жүйеден ерекшеліктерін анықтау.

Кіріспе. Дамыған елдерде «халықты әлеуметтік қорғау» ұғымы ХІХ ғасырдың соңында пайда болды. Халықты әлеуметтік қорғау жүйесі әлеуметтік кепілдіктерді ұсынудағы нақты ұстанымды білдіретін және өмірдің белгілі бір деңгейі мен сапасын білдіретін мемлекеттер жүргізетін әлеуметтік саясаттың негізгі векторына айналды.

Дамыған елдерде әлеуметтік қорғаудың әртүрлі үлгілері қалыптасты. Әлеуметтік қорғау үлгілері деп әлеуметтік қамсыздандыру бағдарламаларын ұйымдастыру мен олардың жұмыс істеуінің қалыптасқан қағидаттары түсініледі.

1-кесте- Дамыған елдердегі әлеуметтік қорғау моделдерін салыстыру

Үлгілер	Скандинавиялық үлгі	Континенталдық үлгі	Англо-саксондық үлгі
Критерилер			
Мемлекеттің әлеуметтік саясаттағы рөлі	Бюджеттік қаржыландыруды ұсыну	Бюджеттік қаржыландыруды және нарықтық реттеуді ұсыну	Нарықтық реттеу
Әлеуметтік игіліктерді беру қағидаты	Барлық бастапқы мүмкіндіктерді қамтамасыз етудегі теңдік	Жеке жауапкершілік - әлеуметтік қорғалатын деңгеймен және еңбек қызметінің арасындағы жоғары тәуелділік.	Мемлекеттің ең аз қолдауы, кәсіби біліктілікті үнемі көтерге ынталандырудың мақсаттылығы
Қаржылық негізі	Салық салу деңгейінің жоғарылығы	Салық салу деңгейінің жоғарылығы, міндетті және ерікті әлеуметтік сақтандырудың болуы.	Жеке сақтандыру және жеке жинақтардың болуы
<i>Ескертпе - автормен құрастырылған</i>			

Скандинавиялық моделі бар елдерде (Швеция, Норвегия, Дания, Австрия, Бельгия, Нидерланды) жеке жарналар деңгейіне тәуелсіз жалпыға ортақ және тең бөлінетін игіліктер жүйесі жұмыс істейді. Мемлекеттің әлеуметтік кепілдіктері әмбебап. Мемлекет өз азаматтарының әлеуметтік әл-ауқаты үшін негізгі жауапкершілікті өзіне алады, әлеуметтік қызметтердің негізгі өндірушісі болып табылады және әлеуметтік қажеттіліктерге жұмсалатын шығындардың едәуір бөлігін өзіне алады. Бұл модель елдерінде адамға туғаннан бастап және өмір бойы әлеуметтік кепілдіктер беріледі. Яғни «толық жұмыспен қамту» саясаты жұмыс істейді [1].

Мектепке дейінгі, орта және жоғары білім тегін. Сондай-ақ қайта даярлау бағдарламалары және басқа да бірқатар білім беру бағдарламалары тегін болып табылады. Осылайша, ересек халықты оқытудың әртүрлі формалары өмір бойы үздіксіз білім алуға мүмкіндік береді.

Медициналық қызметтердің басым бөлігі мен дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету де мемлекеттің толық қаржыландыруы есебінен ұсынылады.

Мүгедектігі мен кәрілігі бойынша еңбек ету қабілетінен айырылған, жұмысы, асыраушысынан айырылған жағдайда жетім балалар мен мүмкіндігі шектеулі балалар үшін халықты толық әлеуметтік қамсыздандыру жүйесі бар.

Бұл модельдің артықшылығы - ол адами капиталдың сапалы дамуына барынша жағдай жасайды.

Континентальды модельде (Италия, Франция, Германия, Швейцария, Финляндия) әлеуметтік төлемдер негізінен алдыңғы жарналар мен мәртебеге байланысты. Өл-ауқат жағдайы бірінші кезекте өтемақы төлеуші және жұмыс беруші ретінде сипатталады. Жоғары әлеуметтік шығындармен қатар әлеуметтік саясатта теңестіру құралдарының жеткіліксіз пайдаланылуы байқалады. Бұл модель міндетті және ерікті әлеуметтік сақтандыру жүйесінің жұмыс істеуімен сипатталады. Мектепке дейінгі тәрбие және осы модельді оқыту аралас болып табылады. Орта білім тегін.

Медициналық қызметтер ақылы негізде көрсетіледі, бірқатар елдерде мемлекет тегін медициналық қызметтер мен дәрі-дәрмекпен қамтамасыз етудің белгілі бір көлеміне кепілдік береді.

Мемлекет әлеуметтік кепілдіктер беруге ең аз қатысады, бірақ бақылау, үйлестіру және теңестіру функцияларын орындайды, мемлекеттік емес әлеуметтік сақтандыру мен әлеуметтік қолдаудың құрылуы мен дамуын ынталандырады. Бизнес әлеуметтік игіліктерді ұсынуда үлкен рөл атқарады. Жеке жинақ және жеке сақтандыру әлеуметтік қамсыздандырудың қаржылық негізі болып табылады. Жауапкершіліктің едәуір бөлігі азаматтардың өздеріне жүктеледі. Бұл модельдің әлеуметтік саясатында теңестіру құралдары жоқ.

Дамыған елдерде халықты әлеуметтік қорғауда үлкен тәжірибе жинақталған. АҚШ-та орталықтандырылған әлеуметтік қорғау жүйесі жоқ. Американдық үлгі - бұл федералды заңмен немесе мемлекеттік заңмен немесе федералды мемлекеттік органдармен және мемлекеттік басқару органдарымен реттелетін әртүрлі әлеуметтік бағдарламалар жиынтығы. Сонымен қатар, жеке бағдарламаларды жергілікті билік қабылдайды. Бұл тәсіл белгілі бір аймақтың әлеуметтік көмек қажеттіліктерін толығымен және тез ескеруге мүмкіндік береді. Әрбір мемлекет заңнама мен мемлекеттік бағдарламалардың көмегімен әлеуметтік саланы дербес реттейді [2]. Бұл үлгінің ерекшелігі ол орталықсыздандыру қағидатына негізделген. АҚШ-та мемлекеттік әлеуметтік кепілдіктер институты жоқ, әлеуметтік құқықтар ұғымы және оларды заңнамалық деңгейде кодификациялау жоқ.

АҚШ-ғы мемлекеттік әлеуметтік қамсыздандыру жүйесі екі негізгі нысанға негізделген: әлеуметтік сақтандыру және мемлекеттік көмек.

Әлеуметтік сақтандыру мемлекеттік және жеке болып бөлінеді. Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру кезінде әлеуметтік кепілдіктер (жәрдемақылар, әлеуметтік төлемдер) және әлеуметтік қамсыздандыру (зейнетақылар) қаржыландырылады.

Жеке сақтандыру ұжымдық (жұмыс орны бойынша) және жеке сақтандыру болып бөлінеді. Олардың есебінен әлеуметтік қамсыздандыру (жеке зейнетақы) және әлеуметтік жеңілдіктер (зейнетақы шоттары) қалыптастырылады. Әлеуметтік сақтандырудан айырмашылығы, әлеуметтік көмек арнайы алдын-ала жарналарды қажет етпейді.

АҚШ-та жеке сақтандырудың екі түрі бар: жұмыс орнында ұжымдық және жеке. Жетекші форма – ұжымдық, ол кәсіподақтар мен кәсіпкерлер арасындағы ұжымдық шарттар, әдетте, белгілі бір әлеуметтік төлемдер мен кепілдіктерді қарастырады.

Кәсіпкерлер әлеуметтік сақтандыру жүйесіне қатысуды өз кәсіпорында-рында неғұрлым білікті жұмысшылар мен әкімшілік персоналды бекіту құралы ретінде қарастырады. Қызметкерлердің көпшілігі үшін жеке зейнетақы маңызды.

Әлеуметтік сақтандырудың әр түрлі түрлері: кәрілік бойынша зейнетақы, жұмыссыздық бойынша жәрдемақы, асыраушысынан айрылу кезіндегі зейнетақы; өндірістік жарақатқа байланысты еңбекке жарамсыздыққа байланысты жәрдемақы, 65 жастан асқан медициналық сақтандыру құқығы және т.б. жалдамалы жұмысшылар мен қызметшілерден де, кәсіпкерлерден де тең үлестермен алынатын әлеуметтік сақтандыру салығы есебінен қаржыландырылады.

Қазіргі уақытта аталған тұлғалар әлеуметтік сақтандыру қорларына өз табыстарының 14% - дан астамын салық базасы шегінде төлейді. АҚШ-тағы штат деңгейінде өндірістік жарақаттану немесе кәсіби аурулар жағдайына сақтандыру бағдарламалары бар. Өтемақы деңгейі жалақыға пайызбен анықталады және оның мөлшерінің 2/3 дейін құрайды.

Әлеуметтік көмек өмірге қаражат беретін төлемдерді немесе көмекке мұқтаж адамның мүлкі болмаған немесе туыстары оған жеткілікті түрде көмектесе алмайтын нақты өмірлік жағдайларда көмекті қамтиды. Міндеті-әлеуметтік көмек, оның ішінде мүмкіндігін беру үшін алушы адамға, оның өмір салты, жауап беретін ұғымына туралы адами абыройы.

Азаматтар көмек ала алады:

– әлеуметтік және білім беру мекемелеріне (мектеп–интернаттар мен тұрғын үй қауымдастықтары);

– өзіне-өзі көмек көрсету қауымдастықтарына (науқастар мен мүгедектер);

– түнгі уақытта болу үшін муниципалды және жеке мекемелерге;

– медициналық құрылымдарға (емханалар мен оңалту орталықтары);

– психиатриялық, диагностикалық, психологиялық және психотерапиялық мекемелерге (клиникалар, отбасы мен неке терапиясы бойынша медициналық пункттер, балалар психиатриялық орталықтары);

– қиын жағдайдағы адамдарға күтім жасау қызметіне);

– еріктілердің әлеуметтік қызметтеріне (үй бойынша көмек көрсету және тамақ тарату қызметтері);

– балалар бөбекжайларына, ұзартылған күн топтарына, күндізгі уақытта жұмыс істейтін аналар бірлестіктеріне, балаларға күтім жасау қызметтеріне;

– заң консультацияларына.

Американдық мемлекеттік әлеуметтік қорғау жүйесінің тағы бір құрамдас бөлігі - кедейлерге көмек көрсету. Әлеуметтік көмек тек қажеттілікті тексеру негізінде беріледі, ал әлеуметтік жәрдемақылардың мөлшері әлеуметтік сақтандыру бағдарламаларының ауқымы сияқты өте қарапайым. Жәрдемақы табыс деңгейі төмен адамдарға ғана беріледі. Әлеуметтік қорғаудың ауқымы адамға әлеуметтік жәрдемақы мен жұмыс арасында таңдау жасауға мүмкіндік бермейді. Сондықтан көмек көрсету шарттары өте қатал және жиі қорлаумен байланысты. Өз кезегінде, мемлекет әлеуметтік қызметтер нарығын ынталандырады, не олардың ең төменгі деңгейіне пассивті түрде кепілдік береді, не жеке әлеуметтік бағдарламаларды белсенді түрде субсидиялайды.

Федералды үкімет қарт адамдар мен зағиптарға өмір сүру қаражатының ең аз мөлшерін - кепілдендірілген кірісті қамтамасыз ету үшін ақшалай жәрдемақы төлейді. Бұл кедейлік шегіне сәйкес келетін кірістің шамамен 60% құрайды. Мемлекеттерге осы бағдарлама бойынша жәрдемақылардың мөлшерін өз бюджет қаражаты есебінен арттыру құқығы берілді. Кепілдендірілген кіріс мөлшері инфляция деңгейін ескере отырып түзетіледі. Осы бағдарлама бойынша алушылардың жартысына жуығы, қарттар, қарттық зейнетақысы барлар.

АҚШ-тағы балаларды әлеуметтік қорғаудың көптеген маңызды тұстары бар. Балаларға арналған әлеуметтік мекемелер келесі қызметтерді ұсынады: ата-аналары күндіз немесе түнде жұмыс істейтін балаларды қадағалауды ұйымдастыру; зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларды қорғау қызметтерін құру және қолдау; патронаттық отбасылармен жұмыс және баланың отбасында бейімделуін бақылау; ата-аналарға үй шаруашылығын басқаруға көмектесу; балаларға білім алуға көмектесу үшін әлеуметтік қызметтер құру. Табысы аз отбасылар үшін бұл қызметтер тегін көрсетіледі. Төтенше жағдайларда қызметтер отбасылық табыс деңгейіне қарамастан балаларға қамқорлық жасайды. Бұл мекемелер жетім балаларды асырап алумен айналысады. Үйден қашқан және үйсіз қалған балалармен мынадай жұмыстар жүргізіледі: баспаналар мен жатақханалар жұмыс істейді; баланы отбасына қайтару мақсатында жеке және топтық консультациялар, ата-аналармен әңгімелер өткізіледі; балалармен қайта біріккен отбасыларға көмек көрсетіледі.

Әлеуметтік қорғау үлгілері Шығыс Азия елдерінде Оңтүстік Корея, Тайвань, Сингапур, Малайзия және т.б. ерекше. Оны батыстық үлгілерден ерекшелетін ерекшеліктердің ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады [3]:

- халықтың әлеуметтік әл-ауқатын қамтамасыз етудегі мемлекеттің өте шектеулі рөлі;

- Батыс нормалары бойынша отбасының және жергілікті қауымның халықтың әл-ауқатын қамтамасыз етудегі және қызметтер алуға маңызды рөлін сақтау;

- экономикалық жаһандануға қосылудың және әлемдік экономикалық процестерге бейімділіктің жоғары деңгейі.

Батыс Еуропада қолданылатын халықты әлеуметтік қорғау жүйесінің моделі төрт топқа бөлінеді. Бірінші топқа Германия, Франция, Бельгия және Люксембург кіреді. Бұл елдерде әлеуметтік қорғау жүйелері келісім-шарт қағидаттарына негізделген. Жалдамалы жұмысшылар мен шағын кәсіпкерлер өз кірістерінің белгілі бір бөлігін сақтандыру қорына төлейді, бұл оларға сақтандыру қорындағы жинақтарына сәйкес келетін мөлшерде көмек қажет болған кезде Қордың қызметтерін пайдалануға құқық береді [4].

Сонымен бірге, жұмыс берушілер жалдамалы жұмысшылардың атынан осы сақтандыру қорына белгілі бір соманы аударады. Көп жағдайда сақтандыру қорынан төленетін төлемдер мөлшері жалақыға байланысты және жұмыс беруші мен жұмыс берушінің жарналары есебінен жинақталған сомаға байланысты. Медициналық көмек пен отбасылық жәрдемақы шығыстары ерекше. Бұл жүйенің негізгі мақсаты-адамның ауруы, мүгедектігі және жұмысынан айрылуы жағдайында өмір сүру деңгейін қолдау. Мұндай жүйе адамның табысын физикалық өмірінде қайта бөлуге мүмкіндік береді. Барлық еуропалық елдерде сақтандыру аударымдары әлеуметтік қорғауды қаржыландырудың негізгі көзі болып табылады. Кейбір жағдайларда Қор ұлттық бюджеттің жалпы шығыс бабынан көп немесе аз аударымдар есебінен, салық төлемдері есебінен кеңейтілуі мүмкін.

Алайда, осы топтың барлық елдерінде мемлекет кез келген азаматтың табысы оның бұрын қандай табыс алғанына және сақтандыру қорына қанша салым салғанына қарамастан, белгілі бір кепілдік берілген минимумнан төмен түспеуі үшін азаматтар алдында өзіне міндеттеме алады. Төлемнің бұл түрі ұлттық бюджеттен жүзеге асырылады.

Бұл елдерде халықты әлеуметтік қорғау жүйесі шарттық-сақтандыру қағидаттарында құрылады. Еңбек ететін азаматтар өздерінің жалақысынан сақтандыру қорына кірісінің белгілі бір бөлігін төлейді және бұл оларға Қор қызметтерін өз жинақтарының көлеміне сәйкес пайдалануға мүмкіндік береді.

Мұндай жүйенің мақсаты - егер адам жұмыссыз қалса, науқас болса немесе мүгедек болса, өмір сүру деңгейін сақтау. Мұндай жүйеде халықтың физикалық белсенді өмір бойы табыстарын қайта бөлу жүреді. Бұл елдерде халықты әлеуметтік қорғау жүйесінде үш элемент бар: әлеуметтік көмек, әлеуметтік қолдау және әлеуметтік сақтандыру. Әлеуметтік сақтандыру жүйесіне мыналар кіреді: зейнетақымен қамсыздандыру, ауруды сақтандыру, жұмыссыздық, жазатайым оқиғалардан сақтандыру және материалдық көмек.

Екінші топқа Дания, Ұлыбритания және Ирландия кіреді. Бұл елдердің бірінші топтан әлеуметтік қорғау сақтандыру жинақтарының аз дәрежеде байланысты болуымен ерекшеленеді. Бұл елдерде мемлекеттік бюджет әлеуметтік саланы қаржыландыруда үлкен рөл атқарады. Әлеуметтік төлемдер мен жәрдемақылар біркелкі бөлінеді. Мұндай бөлудің негізінде мұқтаж адамдар тең деген идея жатыр, сондықтан әлеуметтік көмек адамның бұрынғы табысынан емес, қажеттіліктеріне қарай көрсетілуі тиіс. Төлемдер мен жәрдемақылардың арасындағы айырмашылық негізінен әлеуметтік төлемдер міндетті болып табылады, әр азамат заң бойынша оларға өтініш беруге құқылы, ал жәрдемақы

мұқтаждығы мен әлеуметтік тәуекелдің сипатына байланысты бәріне берілмейді.

Бұл топтағы елдерде халықты әлеуметтік қорғау жүйесін қаржыландыруда басты рөлді мемлекеттік бюджет атқарады. Сонымен қатар оның негізгі элементтеріне әлеуметтік көмек және әлеуметтік сақтандыру жатады.

Үшінші елдер тобына аралас әлеуметтік қамсыздандыру жүйесін ұсынатын Нидерланды мен Италия кіреді. Алайда, олардың жүйелері елдердің бірінші тобының жүйелеріне жақын. Бірақ белгілі бір айырмашылықтар бар. Мысалы, Италияда Мемлекет кепілдендірілген әлеуметтік минималды кірісті төлеу бойынша міндеттеме алмайды. Мұндай кепілдіктерді жекелеген облыстардағы кейбір жергілікті билік береді. Нидерландыда, керісінше, әлеуметтік қамсыздандыру дамудың өте жоғары сатысында және жүйе елдің әр тұрғынын қамтиды. Оларда біз қарастырып отырған жүйе аралас, бірақ құрылымы жағынан ол бірінші топ елдерімен жақын. Қаржыландыру көздері салықтар, сондай-ақ шарттық-сақтандыру қағидаттары болып табылады.

Төртінші топқа келесі елдер кіреді: Греция, Португалия және Испания. Халықты әлеуметтік қорғау жүйесінің өзі қалыптасу сатысында. Құрылымдық элементтер де олармен көп жұмысты қажет етеді. Оларда кепілдендірілген ең төменгі табыс жоқ, тіпті жүйенің жалғыз элементі ретінде әлеуметтік көмек барлық азаматтарға қолжетімді бола бермейді.

Жеке топқа Халықты әлеуметтік қорғау жүйесінің скандинавиялық моделі қолданылатын Швеция, Норвегия және Финляндия елдері кіреді. Айырмашылығы, әлеуметтік қамсыздандыру жүйенің элементі ретінде бұл елдерде басқа еуропалық мемлекеттерге қарағанда көбірек қолданылады. Бұл елдерде әлеуметтік қорғау ұғымы басқаша қарастырылады [4].

Швед моделінің негізгі мақсаты халықтың теңдігі мен толық жұмыспен қамтылуы болып табылады, модельдің негізгі компоненттері – әлеуметтік қамсыздандырудың әмбебап жүйесі, әлеуметтік қызметтер көрсететін қызметтердің дамыған мемлекеттік секторы, жалақы саласындағы ынтымақтастық саясаты және жұмыспен қамтудың белсенді саясаты.

Міндетті әлеуметтік сақтандыру жүйесін мемлекет қатаң бақылайды және осы жүйенің жұмыс істеуін қамтамасыз етуде белгілі бір рөл атқарады, сәйкесінше шығыстардың едәуір бөлігі бұл мемлекеттік бюджеттің субсидиялары. Мұндай жүйенің қымбаттығы, яғни Швецияда салық салу деңгейі әлемдегі ең жоғары деңгейдің бірі сондықтан да халықтың әлеуметтік қорғалуының жоғары деңгейімен, байлық пен кедейлік арасындағы күрт қарама-қайшылықтардың болмауымен және, тиісінше, жоғары саяси және әлеуметтік тұрақтылықпен толық өтеледі.

Мұндай қызметтер қоғамның немесе әкімшіліктің назарын аударып, ірі ұйымдар мен үкіметтен қолдау ала алады. Норвегия көбінесе аралас экономикасы бар әл-ауқат жағдайы ретінде анықталады. Әлеуметтік сала мен денсаулық сақтау саласын қаржыландыру мемлекеттік шығындардың 1/3 бөлігін құрайды, әрбір оныншы жұмысшы әлеуметтік салада немесе денсаулық сақтау саласында жұмыс істейді.

Қорытындылай келгенде шет елдердегі халықты әлеуметтік қорғау дегеніміз - қоғамның, отбасылардың, әлеуметтік топтардың, кәсіпорындардың, қоғамдық және мемлекеттік қорлардың өмірдің қиын жағдайына тап болған адамдарды қолдау үшін материалдық көмек, тар шеңбердегі мамандардың көмегі соның ішінде психологиялық және әлеуметтік-психологиялық көмек қажет болатын өзара әрекеттесуінің жиынтығы. Сонымен қатар, бұл қорғаныс мемлекет таңдаған үлгі аясында жүзеге асырылады. Шет елдерде халықты әлеуметтік қорғау саласында көп жылдық тәжірибе бар және Қазақстанда әлеуметтік қамсыздандыруды дамытудың жеке үлгілерін таңдағанда бұл тәжірибеге жиі жүгінуі керек деп айтқым келеді.

Халықаралық тәжірибені талдау негізінде әлеуметтік қорғаудың неғұрлым тиімді жүйелері кешенді болып табылады, оларда ынтымақты және дербестендірілген жүйелердің артықшылықтарын үйлестіруге мүмкіндік беретін мемлекеттік және жеке институттардың мүмкіндіктері пайдаланылады деген қорытынды жасалды.

Әдебиеттер:

1. Антропов В.В. Социальная защита в странах Европейского союза: история, организация, финансирование, проблемы / В. В. Антропов. - Москва : Экономика, 2006
2. Регламент Совета Европейского Союза 1408/71 от 14 июня 1971 г. о применении схем социального обеспечения к наемным работникам, самозанятым лицам и членам их семей при их передвижении в Сообществе. [Электронный ресурс]. URL: <http://base.garant.ru/2571106/#ixzz4QUROFNgm> (дата обращения: 03.11.2014).
3. Антропов В.В. Социальная защита в странах Европейского союза: история, организация, финансирование, проблемы.— М.: Экономика, 2011.— 271 с.
4. Дубинский В.И. Социальная работа в Германии. / Учебное пособие. — М.: ИНФРА-М, 2012.— 108 с
5. Холостова, Е. И. Зарубежный опыт социальной работы / Е.И. Холостова, А.Н. Дашкина, И.В. Малофеев. - М.: Дашков и Ко, 2016. - 368 с.
6. Э. Хижный. Государственная система социальной защиты граждан в странах Западной Европы. – М.: ИНИОН РАН, 2006. – 272 с.
7. Аксенов В.М. Шведская модель развития общества // ЭКО. Всероссийский экономический журнал. – 2006. - № 10. – с. 137 - 151